

Tutkimus nuorten työttömien ajankäytöstä

Kaukosäädin vai lenkkitosut?

Minna Virtanen: *VTM, tutkija, sosiaalipolitiikan laitos, Turun yliopisto*
mimvirt@utu.fi

Janus vol. 14 (2) 2006, 153-166

Tiivistelmä

Tarkasteltaessa työttömyyttä yksilötasolla keski-tytään usein vain sen taloudellisiin vaikutuksiin. Tässä artikkelissa tutkitaan sitä, miten työttömyys vaikuttaa ajankäyttöön. Tutkimuksen kohderyhmänä ovat suomalaiset 18–25-vuotiaat nuoret. Nuorena etsitään paikkaa yhteiskunnassa ja tällöin koetulla työttömyydellä voi olla kauaskantoiset vaikutukset. Aineistona tutkimuksessa käytetään Tilastokeskuksen vuosina 1987–1988 ja 1999–2000 keräämiä ajankäyttöaineistoja. Tutkimuksessa käytetään analyysimenetelminä keskiarvotarkasteluja ja kovarianssianalyysia. Nuorten ajankäyttöä tarkastellaan jakamalla ajankäytön muodot Siuralaa (1982) mukailen kolmeen ryhmään: sosiaalisesti ja toiminnallisesti passiiviset toiminnot, aktiivisuutta edellyttävät ilmaistoiminnot sekä taloudellista panostusta vaativat kaupallis-viihteelliset toiminnot. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että työttömyys näkyy työttömän nuoren elämässä passiivisempänä ajankäyttönä. Työ ja opiskelu rytmittävät ajankäyttöä ja antavat nuorelle kannustimen mielekkääseen vapaa-ajan käyttöön.

Abstract

Quite often when analyzing the unemployment in a micro level, concentration is on its economic consequences. In this article I analyze the effect of unemployment to the time-use of 18 to 25 year old Finnish young adults. In this age one is searching her place in the society and the consequences of unemployment may thus be long lasting. The time-use data used in the study is collected in 1987–1988 and 1999–2000 by the Statistics Finland. The differences in the time use are examined by using mean methods and covariance analysis. The forms of time use activities are divided into three categories after Siurala (1982): socially and functionally passive activities, active activities with no economic contribution needed, and commercial-entertainment activities. The results of the study show, that unemployment is connected to the less active time-use. Work and studying give the young adult a rhythm to the everyday life and thus an incentive to a meaningful use of leisure.

Johdanto

Nuoruus on elämänvaihe lapsuuden ja aikuisuuden välissä, jolloin etsitään omaa paikkaa yhteiskunnassa. Palkkatyön yhteiskunnassa työelämään kiinnittymisellä on hyvin suuri merkitys. Työn merkitys näkyy muun muassa siinä, että puhuttaessa nuorisotyöttömyydestä tuodaan

toisinaan esille stereotyyppisiä uhkakuvia "katoavasta sukupolvesta", joka oppii elämään ilman työntekoa (ks. esim. Mustonen 1990; Vähätalo 1998). Työttömyyden nähdään näin tekevän nuoresta yhteiskuntaa rasittavan yksilön ja siksi

“Kaukosäädin vai...”

joutenolo tulisi katkaista mahdollisimman aikaisessa vaiheessa.

Työttömyyden ja erityisesti nuorisotyöttömyyden ongelmallisuus yhteiskunnan toiminnan kannalta on tiedostettu niin kauan kuin työttömyys ilmiönä on ollut olemassa. Laajemmin nuorisotyöttömyydestä alettiin puhua kuitenkin vasta 1970-luvulla, kun taloudellinen taantuma lisäsi kaikkien, mutta erityisesti nuorten työttömien määrää: kun vuonna 1975 suomalaisten 15–24-vuotiaiden työttömyysaste oli 5,5 prosenttia, vuoteen 1978 mennessä työttömyys oli kasvanut lähes kymmenen prosenttiyksikköä korkeammaksi 14,8 prosenttiin (Tilastokeskus 2002, 370). 1970-luvulla käynnistyneessä työttömyyskeskustelussa pelättiin, että työttömyys passivoi nuoria sekä johtaa psyykkisiin ongelmiin, alkoholismiin, rikollisuuteen ja jopa itsemurhiin. (Vähätalo 1983, 13, 98-99.)

Keskustelu nuorisotyöttömyydestä laantui taloudellisen noususuhdanteen aikana 1980-luvulla, mutta sai taas tuulta alleen, kun 1990-luvun lama aiheutti nuorten työttömien määrän lähes räjähdysmäisen kasvun. 1980- ja -90-lukujen vaihteessa 15–24-vuotiaiden nuorten työttömyysaste oli alle 10 prosenttia, mutta se nousi vuoteen 1994 mennessä 34 prosenttiin. (Tilastokeskus 1990, 358; Tilastokeskus 1995, 332.) Nuorten työllistyminen on yhä tänä päivänä vaikeaa. Vaikka vuosituhtanteen vaihdetta kohden parantunut työllisyystilanne vähensi nuorten työttömien määrää, on työttömyysaste pysynyt korkeana, noin 20 prosentissa. Viimeaikainen suuntaus on ollut aiempaa parempi ja nuorten työttömyys on jonkin verran vähentynyt. Mitään selvää parannusta nuorten heikossa työmarkkinatilanteessa ei kuitenkaan ole tapahtunut. (Tilastokeskus 2005).

Siitä huolimatta, että nuorisotyöttömyyttä on tutkittu paljon 1970-luvulla alkaneen työttömyyskeskustelun jälkeen, nuorten työttömien ajankäyttöä koskeva tutkimus on vähäistä. Jois-

sakin tutkimuksissa ajankäyttö ja sen muutokset on otettu huomioon työttömyyden vaikutuksia tarkasteltaessa, mutta silloinkin ne ovat olleet melko marginaalisessa osassa. Suomessa tehty tutkimus nuorten työttömien ajankäytöstä perustuu pitkälti vuoden 1979 syksyllä Tilastokeskuksen keräämään ajankäyttöaineistoon sekä samaan aikaan suoritettuun työttömien haastattelututkimukseen (ks. esim. Siurala 1982; Vähätalo 1983). Uudempien, vuosina 1987-1988 ja 1999-2000 kerättyjen ajankäyttöaineistojen pohjalta ei vastaavanlaista tutkimusta ole tehty.

Onkin mielenkiintoista tarkastella, miten työn puute näkyy nuorten ajankäytössä. Aiempien työttömyystutkimusten tulokset osoittavat, että työttömyydellä on selvästi passivoiva vaikutus ajankäyttöön. Työttömyys muuttaa ajankäytön rakennetta joko suoraan tai epäsuorasti esimerkiksi heikon taloudellisen tilanteen vuoksi. Työttömän ajankulun hallinta heikkenee ja päivästä katoaa rytmi. Aktiivisuus muuttuu työttömyyden pitkittyessä joutilaisuudeksi. Toisaalta taloudellisten resurssien heiketessä aikaa kulutetaan enemmän kotona puuhaillessa. Aiempi ulospäin suuntautuneisuus vaihtuu kotona oleiluksi. Sosiaalisia suhteita ylläpidetään lähinnä kutsumalla ystäviä kotiin vierailulle tai käymällä itse kylässä tuttavien ja ystävien luona. (Ks. esim. Jahoda 1933; Vähätalo 1998; Julkunen 2002.)

Tässä artikkelissa tarkastellaan nuorten työttömien ajankäyttöä 1980-luvun ja 1990-luvun lopussa kahden uusimman Tilastokeskuksen ajankäyttöaineiston avulla. Artikkelin toisessa osassa keskustellaan työttömyyden ja ajankäytön problematiikasta 1980-luvun nousukauden huumassa ja 1990-luvun laman jälkimainingeissa. Artikkelin kolmannessa osassa esitellään tutkimuksessa käytetyt aineistot ja menetelmät. Artikkelin empiirisessä osassa selvitetään onko työttömien nuorten ajankäyttö muuttunut tutkimusajanjaksolla aktiivisempaan vai passiivisempaan suuntaan. Ajankäyttöä tutkitaan jakamalla se toiminnalliseen ja sosiaaliseen aktiivisuuteen.

“Kaukosäädin vai...”

Työtön ja ajan yltäkylläisyys

Kun vapaa-aikaa on rajoitetusti, se koetaan arvokkaaksi ja sen käyttö suunnitellaan siten, että siitä saadaan mahdollisimman suuri nautinto ja hyöty. Teollistumisen alkua ajoista lähtien työläisten päämääränä on ollut vapaa-ajan lisääminen ja työaikojen lyhentäminen. Vaatimusten taustalla on kuitenkin ollut oletus turvatusta toimeentulosta ja ihmisen vapaaehtoisesta valinnasta työn ja vapaa-ajan välillä. Siten vaikka työttömillä vapaa-aikaa on lähestulkoon rajoittamattomasti, työttömäksi jääminen ei suinkaan ole ollut toivottava asia. Marie Jahoda havaitsi tutkiessaan työttömien elämää 1930-luvun Itävallassa, että menetettyään työnsä työttömät menettivät ennen kaikkea aineellisen, mutta myös moraalisen kannustimen mielekkääseen ajankäyttöön ja hyödyn tavoittelu vapaa-ajalla muuttui toimeentuloksi joutilaisuudeksi. (Ks. Jahoda et al. 1933.)

Palkkatyön yhteiskunnassa eletään työn ehdoilla, ja se koskee myös ajankäyttöä. Työttömien ajankäyttö on mielenkiintoinen tutkimuskohde ensinnäkin siksi, että työn puute merkitsee tärkeän ajanrytmittäjän puuttumista elämästä. Kortteinen ja Tuomikoski (1998, 167) toteavat, että kysymys on ”elämisen mielestä ja merkityksestä. ...miksi nousta aamulla ylös ellei töihin?” Toiseen työhön puute merkitsee lähes poikkeuksetta tulotason laskua. Ervasti (2003, 128-131) on havainnut, että taloudelliset ongelmat yhdistyvät työttömillä ennen kaikkea alentuneeseen itsetuntoon ja mahdollisiin häpeän kokemuksiin. Ajankäytön kannalta on ongelmallista, jos työtön kokee, että häntä halveksitaan siksi, että hänen toimeentulonsa perustuu työttömyysturvaan ja toimeentulotukeen.

Kun julkisuudessa keskustellaan työttömyydestä, liikutaan usein yhteiskunnan makrotasolla. Keskustelu liittyy usein siihen, millä keinoin työttömyyttä on mahdollista vähentää. Työtön on kuitenkin aina yksilö ja työttömyyden seura-

ukset siten ennen kaikkea yksilöön kohdistuvia. Työttömyyden seuraukset liittyvät usein taloudellisen tilanteen heikkenemiseen, sosiaalisen yhteisön muuttumiseen ja mahdolliseen rikkoutumiseen sekä elämänhallinnan vaikeutumiseen. Elämänhallintaan liittyy keskeisesti ajankäyttö ja ajanhallinta. Sen lisäksi, että työ tarjoaa arvonantoa ja taloudellisen vakauden, jäsentää se ajankäyttöä ja antaa sille jatkuvuutta. Siten työn ja sen tuoman taloudellisen turvan lisäksi työajalla on selkeä funktio ihmisen elämässä. Työssä käyväällä aika jakaantuu ansiotyössä ja vapaa-aikana käytettyyn aikaan. Työtöntä eivät sido työelämän velvollisuudet, mutta toisaalta hän jää myös työn mukanaan tuomien sosiaalisten suhteiden ja vapaa-ajan toiminnan ulkopuolelle. Lisäksi usein niukat taloudelliset resurssit syövät pohjaa pois vapaa-ajan yltäkylläisyydeltä.

Työttömien, etenkin nuorten, ajankäytössä on haluttu nähdä epämoraalisia piirteitä kuten alkoholin liiallista käyttöä. Lehtikirjoituksissa ja TV-ohjelmissa nuorten työttömien ajankäyttö on toisinaan kuvattu passiivisena ja moraalisesti epäilyttävänä. Ajankäyttö ja ajanhallinta ovatkin työttömyyden kannalta erittäin keskeisiä kysymyksiä, vaikka joutilaisuus ja laiskuus työttömyyden vääjäämättöminä seurauksina eivät tämän päivän työttömyysdiskurssiin kuulu enää niin vahvasti kuin 1970-luvulla. Vaikka työttömyyden vaikutusten yhteydessä harvoin puhutaan suoraan ajankäytöstä, paljon käytetyt termit aktiivisuus ja passiivisuus ovat suoraan yhteydessä ajankäyttöön. Esimerkiksi työvoimapolitiikassa nuorten varhaista aktivointia pidetään tärkeänä, jotta pitkäaikaisen passiivisuuden haitat jäisivät mahdollisimman vähäisiksi. Ajankäytön kannalta on erittäin merkityksellistä, että työttömiä nuoria pyritään ohjaamaan jo työttömyyden varhaisessa vaiheessa koulutukseen ja työhönvalmennukseen. (Norden 2000, 51-53, 80.) Työttömien aktivointi nähdään tärkeänä myös erilaisten yhteisöjen taholta. Ne ovat pyrkineet järjestämään työttömille aktivoivaa tekemistä, jotta he eivät vajoaisi passiivisuuteen ja apatiaan. (Vähätalo

“Kaukosäädin vai...”

1983, 98-99.) Nämä toimenpiteet ovat tärkeitä erityisesti nuorten elämänhallinnan kannalta.

Työttömien nuorten ajankäytön kannalta ongelmallisinta on ehkä se, että vapaa-aika on muuttunut viime vuosikymmenien aikana huomattavan paljon kulutuskeskeisemmäksi. Ihmisten koettu hyvinvointi on yhä selvemmin riippuvainen kyvystä ostaa ja kuluttaa (Wilska 2003, 229). Työttömien asema kulutusyhteiskunnassa on huono, sillä heillä on kyllä vapaa-aikaa, mutta ei taloudellisia resursseja käyttää sitä hyödyksi. Köyhyys koskettaa usein juuri työttömiä. Työttömillä on keskimäärin alhainen tulotaso, he ovat usein ylivelkaantuneita ja joutuvat turvautumaan muita useammin viimesijaiseen toimeentuloturvaan. Erityisesti 1990-luvun laman jälkeisinä vuosina työttömien suhteellinen asema on ollut erittäin heikko. (Kangas & Ritakallio 2003, 58-59, 69.)

Työttömyyden aikaista taloudellista turvaa tarkasteltaessa nuoret ovat huonommassa asemassa kuin muut työikäiset. Nuoremmissa ikäluokissa riski köyhtyä työttömyyden kohdatessa on suuri, koska ansiosidonnaisen työttömyysturvan ehdot eivät useinkaan täyty ja nuorten toimeentulo koostuu siten pääasiassa työmarkkina- ja toimeentulotuesta. (Julkunen & Malmberg-Heimonen 1998, 70.) Vanhempien taloudellinen tuki voi olla monelle nuorelle mahdollisuus nostaa toimeentulon tasoa. Niemelä (2005) on havainnut, että nuoret ja työttömät lainaavat muita useammin rahaa ystäviltaan ja sukulaisiltaan. Nuoren työttömän taloudellisen toimeentulon kannalta onkin hyvä asia, että hänellä on ympärillään sosiaalinen verkosto, johon turvautua toimeentulo-ongelmien kohdatessa. Kaikilla ei kuitenkaan ole mahdollisuutta turvautua ystävien ja sukulaisten rahalliseen apuun. Jos nuoren vanhemmista toinen tai molemmat ovat työttöminä, rahallinen tuki nuorelle on ymmärrettävästikin vähäisempää (Saarinen 2004, 32). Tällöin työttömyyden aiheuttamat toimeentulovaikeudet kohtaavat nuoren sekä suoraan oman että epäsuorasti vanhempien huonon

taloudellisen tilanteen vuoksi. Taloudellisten resurssien epätasainen jakautuminen asettaa nuoret keskenään eriarvoiseen asemaan: Edellytykset mielekkääseen ajankäyttöön ovat heikot etenkin niillä työttömillä nuorilla, joiden perheissä työttömyys on ylisukupolvista.

Se miten nuori käyttää vapaa-aikansa, riippuu hänen preferensseistään ajankäytön suhteen. Siitä huolimatta, että kaikilla on oikeus käyttää aikaansa vapaasti valitsemallaan tavalla, käytännössä tämä on kuitenkin mahdotonta, sillä taloudelliset ja muut rajoitteet, kuten yhteiskunnalliset arvot ja normit, kaventavat huomattavasti ajankäytön mahdollisuuksia. Vaikka ajankäyttö nähdään pitkälle ihmisten valintoihin liittyvänä toimintana ja näitä valintoja pyritään kunnioittamaan, liittyy niihin voimakas arvolataus. Aktiivisuus nähdään selvästi passiivisuutta parempana lähtökohtana ajankäytölle. Myös se, millainen ajankäyttö on aktiivista ja mikä passiivista, on vahvasti normeerattua. Esimerkiksi television katselua pidetään erittäin passiivisena ajankäytön muotona ja jopa uhkana älyllisen kulttuurin kehitykselle (ks. esim. Bourdieu 1999).

Timo Toivonen (2004, 183) on tarkastellut television katseluun käytetyn ajan muutosta kaikkien suomalaisten keskuudessa Tilastokeskuksen ajankäyttöaineistojen avulla ja havainnut, että television katselu on lisääntynyt muita useammin yhteiskunnan huonompiosaisten, kuten työttömien, keskuudessa. Toisaalta esimerkiksi ikäryhmien ja sukupuolten väliset erot television katseluun käytetyssä ajassa olivat vähentyneet. Toivosen tulosten perusteella myös nuorten keskuudessa työttömien television katseluun käytetyn ajan tulisi olla lisääntynyt enemmän kuin muilla nuorilla, minkä pitäisi näkyä myös tämän tutkimuksen tuloksia tarkasteltaessa.

Julkisuudessa ollaan huolissaan nuorten lisääntyneestä television katselusta ja vähentyneestä liikunnan harrastamisesta, ja maalaillaan synkkiä kuvia nuorten passivoitumisesta. Muun muassa

“Kaukosäädin vai..”

Robert Putnam (2000, 246) on tuonut esille huolensa nuorten ajankäytöstä. Hänen mielestään etenkin lisääntynyt television katselu vaikuttaa negatiivisesti yhteisöllisen toiminnan määrään ja sitä kautta sosiaalisen pääoman rakentumiseen. Suoraviivaista yhteyttä television katselun ja ajankäytön aktiivisuuden välille on kuitenkin mahdotonta vetää. Ei ole lainkaan varmaa, että jos paljon televisiota katselevilta nuorilta otettaisiin pois mahdollisuus television katseluun, he aktivoituisivat vapaa-ajallaan. Voi olla, että he vain keksisivät jonkin toisen passiivisen ajankäytön muodon kompensoimaan television katseluun aiemmin käytettyä aikaa. Nykyäänhän ollaan huolissaan esimerkiksi nuorten lisääntyneestä tietokoneen käytöstä. Keskustelua voidaan käydä siitä, kuinka aktiivista ajankäyttöä on useamman tunnin mittainen Internetissä ”surf-failu” tai tietokonepelien pelaaminen päivittäin.

Aineistot

Tilastokeskus on selvittänyt suomalaisten ajankäyttöä vuosina 1979, 1987-1988 ja 1999-2000. Ensimmäinen ajankäyttöaineisto on kerätty ainoastaan kolmen kuukauden ajalta syksyllä 1979, kaksi jälkimmäistä ovat koko vuoden kattavia aineistoja. Ajankäyttötutkimus perustuu edustavan kohdehenkilöotoksen haastatteluihin ja päiväkirjamerkintöihin. Tutkimuksen kohdehenkilöt ovat pitäneet päiväkirjaa ajankäytöstään kahden vuorokauden ajan kymmenen minuutin tarkkuudella (yöaikaan harvemmin). Tässä tutkimuksessa käytettävät aineistot ovat poikkileikkausaineistoja vuosilta 1987-88 ja 1999-2000. Tarkemmin aineistot on kuvattu Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen julkaisuissa (esim. Niemi & Pääkkönen 1992; Niemi & Pääkkönen 2001).

Tutkimuksessa rajoitutaan tarkastelemaan 18-24-vuotiaiden suomalaisten työttömien ajankäyttöä. Rajaus juuri tämän ikäisiin johtuu siitä, että alle 18-vuotiaat ovat pääasiassa vielä

opiskelijoita tai koululaisia ja yli 24-vuotiaat ovat jo kiinnittyneet työelämään. (Ks. esim. Julkunen 2002, 18.) Vertailuryhmiksi valitaan 18-24-vuotiaat työlliset ja opiskelijat. Näin pystytään tarkastelemaan nuorille tyypillisiä työmarkkina-asemasta riippumattomia ajankäytön eroja. Ilman mahdollisuutta tällaiseen vertailuun jotkut ajankäytön piirteet, kuten mahdollinen passiivisuuden lisääntyminen, yhdistetään helposti työttömyyteen, vaikka tosiasiaassa passivoituminen koskisi kaikkia nuoria.

Aineistoista on rajattu pois sellaiset nuoret, joilla on huollettavanaan lapsia. Tämä rajaus on tehty siksi, että lasten saannin voi olettaa muuttavan nuoren ajankäyttöä ja hänen asennoitumistaan työhön, sillä vanhemmuuden myötä ihmiselle syntyy ajankäyttöön olennaisesti vaikuttavia velvollisuuksia perhettään kohtaan (perheiden ajankäytöstä lisää esim. Pääkkönen & Niemi 2002.) Näillä rajauksilla aineistojen koot ovat 1 766 tapausta (1987-1988) ja 907 tapausta (1999-2000).

Vuosien 1987-1988 ajankäyttöaineistossa työttömiä on 6 %, työllisiä 56 % ja opiskelijoita 38 %. Tämä vastaa melko hyvin todellista työllisyystilannetta kyseisinä vuosina, sillä vuonna 1987 työttömiä oli 20-24-vuotiaiden ikäryhmästä 5,9 % ja vuonna 1988 5,2 %. (Tilastokeskus 1988, 335; Tilastokeskus 1989, 327). Vuosien 1999-2000 aineistossa työttömiä on 7 %, työllisiä 39 % ja opiskelijoita 54 %. Opiskelijoiden ja työttömien osuus on siten suurempi ja työllisten osuus pienempi kuin aikaisemmassa aineistossa. Tämä vastaa todellisuutta, vaikkakin 18-24-vuotiaiden työttömien nuorten osuus koko ikäryhmästä oli vuosina 1999 ja 2000 selvästi korkeampi kuin 7 % (15-19-vuotiaista 10,3 % ja 20-24-vuotiaista 11,0 % oli työttömänä vuonna 1999 ja vastavasti 10,2 % ja 11,6 % vuonna 2000) (Tilastokeskus 2005).

Aineistoissa työttömistä vuosina 1987-1988 alle puoli vuotta työttömänä olleita oli 66 % ja

“Kaukosäädin vai...”

puoli vuotta tai kauemmin työttömänä olleita 34 % ja vuosina 1999-2000 vastaavasti 61 % ja 39 %. Pitkään työttömänä olleiden määrä on siten 1980-luvun lopusta jonkin verran kasvanut. Aineistojen rakenne on kuvattu tarkemmin liitetaulukossa I.

Ajankäytön mittaaminen

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan nuorten työttömien ajankäyttöä ja siinä 1990-luvulla tapahtuneita muutoksia. Usein puhuttaessa työttömyydestä ja erityisesti nuorten työttömyydestä esitetään huoli työttömyyden passivoivasta vaikutuksesta (ks. esim. Vähätalo 1983). Onko nuorten työttömien ajankäyttö todella niin passiivista kuin ajatellaan? Tähän pyritään vastaamaan kahden eri ajankohtana kerätyn ajankäyttöaineiston avulla. Kahden poikkileikkausaineiston käyttö antaa mahdollisuuden tarkastella myös ajankäytön muutoksia 1990-luvulla eli ajanjaksolla, jolloin nuorten työttömyys räjähti ennätysmäisiin lukuihin ja yhteiskunta kävi läpi suuria muutoksia johtuen ennen kaikkea taloudellisesta lamasta.

Tutkimus poikkeaa monista aiemmista nuorisotyöttömyystutkimuksista siinä suhteessa, että ajankäyttöaineistojen avulla pystytään tarkastelemaan työmarkkina-asetusta riippumattomia ajankäytön muutoksia nuorten keskuudessa ja siten työttömyyden yhteys ajankäyttöön tulee selvemmin esille kuin subjektiivisen ennen-jälkeen asetelman avulla. Keskiarvotarkastelujen ja kovarianssianalyysin avulla analysoidaan nuorten työttömien ajankäytön rakennetta ja sitä, mitkä tekijät ovat 1980- ja 1990-luvun lopussa olleet merkittäviä ajankäytön kannalta ja etenkin, mikä merkitys työmarkkina-asetella on ajankäyttöön. Kaikki analyysit on tehty painotetuilla aineistoilla. Se, että kyseessä ei ole paneeliasetelma, rajoittaa jonkin verran ajankäytön muutosten tutkimista. Aineistojen erilaisuudesta johtuen niiden yhdistämistä ei tässä tutkimuksessa ole tehty ja siten tarkastelun ulkopuolelle jää esimerkiksi muutosten tilastollisen merkitsevyyden testaus.

Tutkimuksessa käytetyt ajankäytön muodot ovat Tilastokeskuksen ajankäyttöaineistoissa olevia valmiita ajankäyttöä kuvaavia muuttujia. Muuttujien vastaavuus eri ajankohtien aineistoissa on varmistettu Tilastokeskuksen Ajankäyttötutkimuksen toimintoluokituksella. Tarkemmin ajankäyttötutkimuksessa käytetyt eri toiminnot ja toimintoluokitukset löytyvät Ajankäyttötutkimuksen julkaisuista (ks. esim. Niemi & Pääkkönen 2001.)

Kun puhutaan työttömyyden passivoivasta vaikutuksesta, määritellään harvoin tarkemmin, mitä sillä tarkoitetaan. Tutkijan on kuitenkin tehtävä valinta, onko jokin toiminta ajankäytön kannalta aktiivista vai passiivista. Aiemmissä tutkimuksissa ajankäytön muotoja on ryhmitelty eri tavoin (ks. esim. Siurala 1982). Tässä tutkimuksessa ajankäytön muodot ovat Siuralaa (1982) mukailten jaettu kolmeen ryhmään: sosiaalisesti ja toiminnallisesti passiiviset toiminnot, aktiivisuutta edellyttävät ilmaistoiminnot sekä taloudellista panostusta vaativat kaupallis-vihteelliset toiminnot (taulukko I). Passiivisiin ajankäytön muotoihin kuuluvat passiivinen oleilu, joutenolo ja television katselu. Sosiaalista ja/tai toiminnallista aktiivisuutta edellyttäviin ilmaisiin tai lähes ilmaisiin toimintoihin kuuluvat liikunnan ja muiden harrastusten harrastaminen, lukeminen ja kirjastossa käyminen, järjestötoiminta sekä sosiaalinen kanssakäyminen kotona ja ystävien luona. Taloudellista panostusta vaativiin toimintoihin kuuluvat puolestaan ravintolassa ja kahvilassa istuskelu (ja siellä ystävien kanssa seurustelu), urheilu- sekä kulttuuri- ja viihdetapahtumissa käyminen.

Aktiivisten toimintojen jakoa kahteen eri ryhmään voidaan perustella sillä, että alempiin tuloiluokkiin kuuluvilla henkilöillä ei välttämättä ole varaa olla aktiivinen, kun kyse on harrastuksista ja toiminnoista, joihin osallistuminen vaatii tuloihin nähden suuren taloudellisen panostuksen. Esimerkiksi jääkiekko-otteluissa tai viikonloppuna ravintolassa käyminen voi olla työttömälle nuo-

“Kaukosäädin vai..”

relle erittäin huomattava taloudellinen satsaus ja menemättä oleminen ei siten välttämättä ole osoitus itsetarkoituksellisesta passiivisuudesta. Tutkimuksessa käytetyssä ajankäytön muotojen jaottelussa harrastukset kuuluvat ilmaisiin tai lähes ilmaisiin toimintoihin, vaikka niistä kaikki eivät välttämättä ole kovin halpoja. Tällaisia ovat muun muassa urheiluharrastukset, jotka vaativat kalliiden varusteiden hankintaa tai soiton harrastaminen, kun aloittamisen edellytyksenä on hintavan soittimen osto. Harrastusten pitämistä ilmaista tai lähes ilmaista toimintojen ryhmässä puoltaa kuitenkin se, että pääosin harrastaminen on kiinni omasta aktiivisuudesta ja kalliimman harrastuksen sijasta on yleensä mahdollisuus harrastaa jotakin vähemmän taloudellista panostusta vaativaa.

Taulukko 1. *Ajankäytön muotojen jako aktiivisuuden ja niiden vaatiman taloudellisen panostuksen mukaan.*

1. Passiiviset toiminnot

- lepäily ja passiivinen oleilu
- television katselu

2. Ilmaiset tai lähes ilmaiset aktiiviset toiminnot

- liikunta
- harrastukset
- lukeminen ja kirjastossa käynti
- sosiaalinen kanssakäyminen
- osallistuva toiminta

3. Taloudellista panostusta vaativat aktiiviset toiminnot

- ravintolassa tai kahvilassa istuminen
- kulttuuri- ja huvitilaisuudet

Selittävänä muuttujana mallissa käytetään ajankäytön aktiivisuutta mittavaa summamuuttujaa. Aktiivisiin toimintoihin käytetty aika lasketaan yhteen ja siitä vähennetään passiivisiin toimintoihin käytetty aika, jolloin saatu muuttuja on jatkuva vapaa-ajan ajankäytön aktiivisuutta kuvaava muuttuja (toimintojen luokittelu tarkemmin taulukossa 1). Selittäviksi muuttujiksi

valitaan työmarkkina-asema, sukupuoli, perhevaihe sekä tulot, joka on mallissa jatkuvana muuttujana. Perhevaiheella tarkoitetaan sitä, asuuko nuori kotona vanhempiensa kanssa vai yksin tai yhdessä toisen kanssa omassa kotitaloudessa. Ajankäytössä koko väestön tasolla on havaittu olevan eroja sukupuolen suhteen (ks. Niemi & Pääkkönen 2001). Nuoren ajankäytön kannalta vaikutusta voi myös olettaa olevan sillä, asuuko nuori vanhempiensa kanssa vai omassa kotitaloudessa. Tulomuuttujan (henkilön valtionveronalaiset tulot) kohdalla täytyy ottaa huomioon se, että tulotiedot on yhdistetty ajankäyttöaineistoon jälkikäteen verotusrekisteristä ja eivät siten täydellisesti kuvaa nuoren sen hetkistä taloudellista tilannetta, kun hän on täytännyt ajankäytön päiväkirjaa. Tulotietojen avulla saadaan kuitenkin kuva siitä, millainen toimeentulon taso nuorella on ollut lähimmän vuoden aikana, mikä riittää kuvaamaan toimeentulon tasoa tässä yhteydessä.

Kovarianssianalyysin avulla tarkastellaan eri tekijöiden vaikutusta nuorten työttömien keskuudessa vallitseviin ajankäytön eroihin. Ensimmäisessä mallissa mukana ovat kaikki nuoret ja ajankäyttöä selitetään muun muassa työmarkkina-aseman avulla. Toisessa mallissa rajoitutaan ainoastaan työttömiin nuoriin, jolloin ajankäytön eroja pyritään selittämään muun muassa työttömyyden keston sekä tulojen avulla. Työttömyyden kesto on mallissa kaksiluokkainen muuttuja: Työttömyys on kestänyt joko alle puoli vuotta tai puoli vuotta/kauemmin. Eri tekijöiden yhdysvaikutuksia ajankäytön aktiivisuuteen ei tarkastella, sillä tällöin vertailtavien ryhmien koot menisivät kyseenalaisen pieniksi tilastollisen analyysin luotettavuuden kannalta.

Tulokset

Tarkasteltaessa sekä 1980-luvun lopun että vuosituhaten vaihteen tilannetta nuorten työttömien ajankäytössä havaitaan, että työttö-

“Kaukosäädin vai...”

mien nuorten ajankäyttö on selvästi passivoitunut. Vaikka työttömät nuoret käyttävät puhtaaseen passiiviseen oleiluun vähemmän aikaa kuin aiemmin, television katselu on lisääntynyt tätä huomattavasti enemmän (taulukko 2). Työttömät nuoret käyttävät siihen aikaa keskimäärin puolitoista tuntia enemmän kuin 1980-luvun lopussa. Television katselun lisääntyminen ei ole kuitenkaan yksin työttömiä, vaan kaikkia nuoria koskeva ajankäytön piirre. Myös muut nuoret katsovat televisiota paljon enemmän kuin aiemmin, vaikkakaan eivät yhtä paljon kuin työttömät nuoret. Yksi syy katselun merkittävään muutokseen on varmastikin ohjelmatarjonnan huomattava kasvu 1990-luvulla. Mainostelevisio perusti oman kanavansa MTV3:n vuonna 1993 ja vuonna 1997 alkoivat televisiokanava Nelosen

lähettykset. Myös kaapelitelevisioliittymät ovat yleistyneet. (Niemi & Pääkkönen 2001, 34.)

Näkykö Putnamin (2000) huoli television katselun lisääntymisen negatiivisesta vaikutuksesta nuorten sosiaaliseen toimintaan ja järjestöosallistumiseen? Työssäkävien ja opiskelevien nuorten kohdalla huoli on ehkä aiheellinen. Television katselu on lisääntynyt, kun taas järjestötoimintaan käytetty aika vähentynyt. Työttömillä nuorilla osallistuva toiminta on kuitenkin lisääntynyt jonkin verran. Sosiaalista kanssakäymistä on tässä tutkimuksessa tarkasteltu sekä sen vaatiman aktiivisuuden että taloudellisen panostuksen näkökulmasta. ”Ilmaisella” sosiaalisella kanssakäymisellä tarkoitetaan ystävien ja tuttavien kanssa kotona tai ystävien luona seurustelua. Siihen

Taulukko 2. 18-24-vuotiaiden työttömien, työllisten ja opiskelijoiden ajankäyttö eri toimintoihin vuosina 1987-1988 ja 1999-2000 (tunteja.minuutteja/vrk). Vuosien 1999-2000 kohdalla suluisa ajallinen muutos vuosista 1987-1988 (tunteja.minuutteja/vrk).

Ajankäytön muoto	Ajankäyttö tunteja.minuutteja / vrk					
	Työtön		Työllinen		Opiskelija	
	1987-1988	1999-2000 ^a	1987-1988	1999-2000 ^a	1987-1988	1999-2000 ^a
Passiiviset toiminnot						
Nukkuminen	10.03	9.54 (-0.09)	8.39	8.53 (+0.16)	8.51	8.56 (+0.05)
Passiivinen oleilu ja lepäily	0.22	0.15 (-0.07)	0.11	0.13 (+0.02)	0.08	0.13 (+0.05)
Television katselu	2.12	3.38 (+1.26)	1.36	2.06 (+0.30)	1.37	2.05 (+0.28)
Ilmaiset tai lähes ilmaiset aktiiviset toiminnot						
Liikunta	1.01	0.57 (-0.04)	0.35	0.32 (-0.03)	0.37	0.38 (+0.01)
Lukeminen ja kirjastossa käynti	1.14	0.29 (-0.45)	0.38	0.21 (-0.17)	0.42	0.36 (-0.06)
Harrastukset	1.12	0.46 (-0.26)	0.27	0.33 (+0.06)	0.38	1.01 (+0.23)
Osallistuva toiminta	0.06	0.07 (+0.01)	0.05	0.02 (-0.03)	0.06	0.04 (-0.02)
Sosiaalinen kanssakäyminen	1.36	1.38 (+0.02)	1.26	1.09 (-0.17)	1.33	1.20 (-0.13)
Taloudellista panostusta vaativat toiminnot						
Kulttuuri- ja huvitilaisuudet	0.17	0.10 (-0.07)	0.09	0.08 (-0.01)	0.12	0.11 (-0.01)
Ravintolassa ja kahvilassa seurustelu	0.26	0.06 (-0.20)	0.22	0.17 (-0.05)	0.20	0.15 (-0.05)

^a Suluisa ajallinen muutos vuosista 1987-1988

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttötutkimus

“Kaukosäädin vai...”

käytetty aika on työttömillä toisin kuin muilla tutkimuksen nuorilla lisääntynyt vuosituhannen vaihteeseen tultaessa.

Kun ystävien kanssa seurustellaan ravintolassa tai kahvilassa, vaatii se jo jonkin verran taloudellista panostusta ja siksi se on mukana kaupallis-viihteellisten toimintojen ryhmässä. Siinä missä nuoret työttömät käyttävät ilmaiseen sosiaaliseen kanssakäymiseen yhtä paljon aikaa kuin aiemmin, ravintoloissa ja kahviloissa käyminen ja siellä ystävien kanssa seurustelu on kymmenessä vuodessa vähentynyt selkeästi. Kokonaisuudessaan taloudellista panostusta vaativien toimintojen osuus ajankäytöstä on vähentynyt, sillä työttömät nuoret käyvät aiempaa vähemmän myös erilaisissa kulttuuri- ja huvitilaisuuksissa. Työttömien sosiaalinen passiivisuus on tulosten perusteella ennemminkin yhteydessä taloudelliseen toimeentuloon kuin television katselun lisääntymiseen.

Vaikka työttömät nuoret ovat selvästi opiskelevia ja työssäkäyviä nuoria passiivisempia vapaa-ajallaan, on otettava huomioon, että työssä käyvät ja opiskelevat nuoret käyttävät osan ajastaan ansiotyöhön ja opiskeluun. Näihin toimintoihin kuluu työllisiltä ja opiskelijoilta keskimäärin neljä ja puoli tuntia aikaa päivässä ja tuo aika on työttömälle tavallaan ”ylimääräistä” vapaa-aikaa. Ei voida olettaa, että työttömät nuoret käyttäisivät kaiken tuon ylimääräisen vapaa-aikansa aktiiviseen toimintaan. Kysehän on nuorista, joilla elämäntilanne ja taloudelliset resurssit eivät välttämättä luo edellytyksiä ajan mielekkääseen käyttöön.

Aktiivisen vapaa-ajan osalta merkittävää on selkeä ero työttömien ja muiden nuorten (opiskelijat ja työlliset) välillä sekä ajankäytön jakautumisessa eri vuosina että ajankäytön muutoksissa. Esimerkiksi lukemisen ja muiden harrastusten osalta työttömät nuoret olivat vielä 1980-luvun lopussa selvästi aktiivisempia kuin työlliset ja opiskelijat. Tultaessa vuosituhannen vaihtee-

seen kummatkin aktiviteetit ovat vähentyneet dramaattisesti. Lukuharrastukseen käytetty aika on enää alle puolet siitä, mitä se oli 1980-luvun lopussa. Vaikka lukemisen väheneminen on television katselun lisääntymisen ohella yhteinen piirre kaikille nuorille, on muutos työttömien keskuudessa huomattavasti suurempi kuin muilla nuorilla. Tosin työttömät nuoret lukevat ja harrastavat muita harrastuksia yhä yhtä paljon kuin muut nuoret, joten ajankäytön erot näiltä osin ovat vain tasoittuneet.

Nuorilla perinteinen harrastaminen, kuten soittaminen, käsityöt, kirjeenvaihto ja keräily, on vähentynyt selvästi. Huomattava osa harrastuksiin käytetystä ajasta kului 1990-luvun lopussa ATK-harrastukseen ja esimerkiksi työssä käyvien ja opiskelijoiden harrastamiseen käytetyn ajan lisääntyminen johtuu yksinomaan ATK-harrastuksen yleistymisestä. Myös työttömillä aikaa kuluu aiempaa enemmän tietokoneen ääressä; silti harrastaminen on kokonaisuudessaan vähentynyt. Vaikka ATK-harrastuksen lisääntyminen on luonnollista teknologian kehittyessä, on tietokoneen pelätty vievän aikaa aktiivisemmilta harrastuksen muodoilta. Julkisuudessa on ylintä virkamiestahoa myöten oltu huolestuneita esimerkiksi nuorten liikkumisen vähenemisestä ja siihen liittyvästä lisääntyvästä ylipaino-ongelmasta (Opetusministeriö 2006). Vuosina 2000–2001 tehty lasten ja nuorten liikuntatutkimus ei anna kuitenkaan aiheita huoleen. Alle 18-vuotiaiden lasten ja nuorten liikunnan harrastaminen on yleistynyt, vaikka samaan aikaan heidän on arveltu olevan huonokuntoisempia kuin aikaisemmin. (Nuori Suomi ry 2002, 5.) Myöskään tämä tutkimus ei anna tukea esitetuille huolestuneille kannanotoilla. Liikunnan harrastaminen on tutkimuksen 15–24-vuotiailla nuorilla pysynyt keskimäärin samana: Työttömillä nuorilla se on vain jonkin verran vähentynyt, opiskelijoilla jopa lisääntynyt.

Nuorten työttömien ajankäyttöä tarkastellaan seuraavaksi kovarianssianalyysin avulla, jotta saa-

“Kaukosäädin vai...”

daan selville, mitkä tekijät ensisijaisesti määrittelevät nuorten työttömien ajankäyttöä. Vaikka eri tekijöillä näyttäisi olevan merkitystä ajankäytön kannalta, eivät ne välttämättä nouse tilastollisesti merkittäviksi ajankäyttöä selittäviksi tekijöiksi. Ensimmäisessä mallissa tarkastellaan työmarkkina-aseman vaikutusta nuorten ajankäyttöön kun sukupuoli, perhevaihe ja tulot on vakioitu. Työmarkkina-asema nousee tilastollisesti merkittäväksi muuttujaksi kummankin tutkimusvuoden kohdalla. Siitä huolimatta, että monet ajankäytön muutokset, kuten television katselun lisääntyminen, ovat tyypillisiä kaikille nuorille, työmarkkina-asema selittää silti merkittävästi ajankäytön eroja nuorten välillä. Työttömät olivat muita aktiivisempia ajankäytön suhteen vielä 1980-luvun lopussa, mutta he ovat kymmenessä vuodessa passivoituneet selvästi sekä opiskelijoihin että työllisiin verrattuna. Aiemmin esitetty oletus siitä, että työttömät nuoret olisivat muita nuoria passiivisempia vapaa-ajallaan saa siis tukea, mutta vain uudemman aineiston valossa. Kun suhteutetaan työttömien nuorten ajankäytön aktiivisuus heillä käytettävissä olevaan vapaa-aikaan, on ennen kaikkea huomioitava, että työttömien nuorten ajankäyttö on passivoitunut voimakkaammin kuin nuorten keskimäärin.

Sukupuoli selitti 1980-luvun lopussa eroja nuorten ajankäytössä, mutta ei enää kymmenen vuotta myöhemmin. Vaikka erot ajankäytön aktiivisuudessa ovat kaventuneet, ovat nuoret miehet yhä naisia jonkin verran passiivisempia vapaa-ajallaan. Tämä koskee kaikkia, mutta erityisesti työttömiä nuoria miehiä. Työttömien nuorten kohdalla sukupuolen selitysvoima on jopa kasvanut 1990-luvulla. Työttömien nuorten ajankäyttöä analysoitaessa täytyy kuitenkin ottaa huomioon se, että frekvenssit jäävät kovin pieniksi. Tällä voi olla vaikutusta silloin, kun joukossa on ajankäytön suhteen erittäin aktiivisia tai passiivisia nuoria. Merkitsevyydestien mahdollisesta epäluotettavuudesta huolimatta tulokset viittaavat siihen, että työttömien nuorten miesten ajankäyttö on passiivisempaa kuin naisten.

Ajankäytön aktiivisuutta selittävä tekijä on myös nuoren perhevaihe. Perhevaihe on otettu mukaan malliin ennen kaikkea sen vuoksi, että sillä voi olla merkitystä sekä nuoren taloudellisten resurssien että sosiaalisten verkostojen luomien ajankäytön mallien kannalta. Voisi olettaa, että yksin asuvalla nuorelle olisi työttömyyden kohdatessa vaikeampaa löytää jokapäiväistä tekemistä työnteon tilalle kuin kotona tai yhdessä puolison kanssa asuvalle, sillä ympärillä ei ole

Taulukko 3. Työmarkkina-aseman, sukupuolen, iän, perhevaiheen ja tulojen vaikutukset ajankäytön aktiivisuuteen 18-24-vuotiailla työttömällä, työllisillä ja opiskelijoilla vuosina 1987-1988 ja 1999-2000. Kovarianssianalyysi. (F-arvot lihavoitu; *** $p < 0.001$ ** $p < 0.01$ * $p < 0.05$)

	1987-1988	n	1999-2000	n
Työmarkkina-asema	6,41**		12,23***	
Työtön	75,57**	94	-21,74	63
Opiskelija	22,91	658	75,53**	432
Työllinen	Ref.	987	Ref.	312
Sukupuoli	12,20***		0,88	
Mies	-34,03***	785	-14,00	368
Nainen	Ref.	954	Ref.	439
Perhevaihe	3,76*		4,69**	
Kotona asuva	33,03*	1015	42,51**	335
Yksin asuva	37,10*	360	56,23**	221
Avio-/avoliitossa asuva	Ref.	364	Ref.	251
Tulot	1,03		0,75	
R ²	0,02		0,05	

“Kaukosäädin vai...”

Taulukko 4. Työttömyyden keston, sukupuolen, iän, perhevaiheen ja tulojen vaikutukset ajankäytön aktiivisuuteen 18-24-vuotiailla työttömillä vuosina 1987-1988 ja 1999-2000. Kovarianssianalyysi. (F-arvot lihavoitu; *** $p < 0.001$ ** $p < 0.01$ * $p < 0.05$)

	1987-1988	n	1999-2000	n
Sukupuoli	1,17		5,83*	
Mies	-60,99	43	-208,94*	19
Nainen	Ref.	35	Ref.	27
Perhevaihe	0,46		0,83	
Kotona asuva	-83,94	58	101,41	14
Yksin asuva	-48,72	8	63,61	11
Avio-/avoliitossa asuva	Ref.	12	Ref.	21
Tulot	0,33		0,34	
Työttömyyden kesto	1,86		0,61	
Alle 0,5 vuotta	-83,70	52	60,80	29
0,5 vuotta tai kauemmin	Ref.	26	Ref.	17
R ²	0,04		0,23	

läheisiä toimimassa mahdollisina ajankäytön aktivoijina. Kumpikaan malleista ei kuitenkaan tue tällaista ajatusmallia. Yleisesti nuorten keskuudessa yksin asuvat ovat kummassakin aineistossa ajankäytöltään aktiivisin ryhmä. Työttömien kohdalla tilanne on mielenkiintoinen. Kun vielä 1980-luvun lopussa kotona asuvat olivat ajankäytöltään passiivisimpia ja avio- tai avoliitossa asuvat aktiivisimpia, oli tilanne 1990-luvun loppuun tultaessa muuttunut päinvastaiseksi. Yksin asuvat työttömät nuoret eivät kuitenkaan kummassakaan aineistossa olleet ajankäytöltään passiivisimpia.

Tulojen vaikutus nuorten ajankäyttöön on odotetun kaltainen. Voidaan olettaa, että mitä enemmän henkilöllä on käytettävissä rahaa, sitä aktiivisempi hän on vapaa-ajallaan. Tulot eivät kuitenkaan nouse kummassakaan mallissa tilastollisesti merkittäväksi ajankäytön aktiivisuuden selittäjäksi. Tätä voi osaltaan selittää se, että työmarkkina-asema on mukana samassa mallissa ja se syö tulojen vaikutuksen. Vakioimattomien yhteyksien tarkastelu osoittaa, että ilman työmarkkina-aseman vakiointia tulot nousevat kumpanakin tarkasteluajankohtana tilastollisesti merkittäväksi ajankäytön eroja selittäväksi tekijäksi. Tulotasolla on siten merkitystä, kun tar-

kastellaan nuorten ajankäytön aktiivisuutta ja passiivisuutta.

Myöskään työttömyyden kesto ei nouse tilastollisesti merkittäväksi ajankäytön aktiivisuuden selittäjäksi, tarkastellaan sitten 1980- tai 1990-luvun lopun ajankäyttöä. Työttömyyden kestolla ei siten itsessään ole ajankäytön kannalta merkitystä, vaan merkitystä on ainoastaan sillä, onko nuori työtön vai ei.

Lopuksi

Tutkimuksen tulosten perusteella nuorella on selvästi riski passivoitua, jos hän joutuu työttömäksi. Lisäksi riski ajankäytön passivoitumiseen työttömyydestä johtuen on lisääntynyt tultaessa vuosituuhannen vaihteeseen. Muutosta passiivisempaan ajankäyttöön selittää ehkä osittain Jahodan (1982) ja etenkin Fryerin (1986) painottama tulevaisuuden odotusten merkitys työttömän selviytymisessä työttömyystilanteessa. Tämän päivän yhteiskunnassa odotukset työn saannista ja työsuhteen pysyvyydestä ovat monella 1990-luvun laman aikana kasvaneella nuorella heikot ja epävarma tulevaisuus heijastuu nuorten ajankäyttöön luoden turhautuneisuutta ja jopa apatiaa. Vaikka viime vuosisa-

“Kaukosäädin vai...”

dan alun Marienthalista on tultu ajallisesti pitkä matka, työttömyyden vaikutukset ajankäytön suhteen ovat yhä samanlaiset, vain eri aikakauden kulttuuristen piirteiden värittäminä. Portaita istuskelun ja kylän elämän tarkkailemisen sijaan työtön nuori käyttää aikaansa televisiota katsellen, ja mitä pidempään työttömyys kestää, sen päämäärättömämmäksi elämä muuttuu. Se vapaa-ajan yltäkyläisyys, josta työssä käyvät haaveilevat, muuttuu työttömän elämässä ajan runsaudenpulaksi.

Monet sellaiset ajankäytön muutokset, jotka voitaisiin helposti yhdistää työttömyyden passiivoivaan vaikutukseen, kuten lukemisen ja harrastamisen väheneminen, eivät suinkaan koske vain työttömiä nuoria. Tosin vaikka esimerkiksi lukemiseen käytetty aika on vähentynyt kaikkien tutkimuksen nuorten keskuudessa, on väheneminen ollut suurinta juuri työttömien nuorten keskuudessa. Myös liikunnan osuus ajankäytöstä on työttömien nuorten keskuudessa vähentynyt. Nämä yhdistettynä lisääntyneisiin televisioon katseluun ja ATK-harrastukseen eivät anna kovin positiivista kuvaa nuorten työttömien ajankäytön mahdollisista tulevaisuudessa tapahtuvista muutoksista.

Kovarianssianalyysi osoittaa saman kuin deskriptiivinen tarkastelu. Työmarkkina-asetella on merkitystä nuoren ajankäytön kannalta. Muiksi merkitseviksi nuorten ajankäyttöä selittäviksi tekijöiksi nousivat sukupuoli ja perhevaihe. Työmarkkina-asetasta riippumatta nuoret miehet ovat naisia passiivisempia vapaa-ajallaan. Mielenkiintoista on, että työmarkkina-asetaman vakioiminen ei nosta tuloja tilastollisesti merkitseväksi ajankäyttöä selittäväksi tekijäksi. Kuitenkin, kun tulojen vaikutusta ajankäyttöön tarkastellaan yksinään suhteessa selitettävään muuttujaan, havaitaan, että tuloilla on merkitystä ajankäytön aktiivisuuden kannalta.

Työttömien keskuudessa myöskään työttömyyden kesto ei selitä eroja ajankäytössä. Tärkeää

ajankäytön kannalta on, onko nuori työtön vai ei. Työllä ja opiskelulla on siten merkitystä ajankäytön hallinnan kannalta. Kun nuoren elämää rytmittävät joko työ tai opiskelu tai molemmat, tuo se mukanaan myös paremmat edellytykset hallita vapaa-ajan ajankäyttöä. Jahodan (1933) jo 1930-luvulla havainnoima työttömyyden passivoiva vaikutus onkin yhä tänä päivänä yksi työttömyyden keskeinen ongelma, johon tulisi kiinnittää huomiota. Etenkin työttömyyden pidentyminen voi muuttaa nuoren ajankäyttöä niin, ettei hän enää myöhemmin sopeudu vallitsevaan ”kahdeksasta neljään” työkultturiin.

Työttömyys yhdistetään yhä helposti laiskuuteen ja joutilaisuuteen. Muun muassa nuorten työelämäasennetutkimuksen tulokset osoittavat, että nuoristakin monet mieltävät työttömät laiskoiksi (27 % vastaajista) ja aloitekyvyttömiksi (37 % vastaajista) (Nurmela 2003, 24). Vaikka työttömyys koskettaa laman jälkeisessä Suomessa useita, työttömällä on vaara leimautua sosiaalivaltion elätiksi. Nuorisotyöttömyyttä tutkittaessa on kuitenkin syntynyt kuva itsenäisemmästä ja individualisemmasta nuoresta, joka ei enää yhtä helposti kuin aiemmin omaksu laiskan ja joutilaan työnvieroksujan leimaa (ks. Siurala 1994). Osaltaan tämä suuntaus voi johtua siitä, että työn merkitys on muuttunut nuorten keskuudessa instrumentalisemmaksi: Työ on yhä useammalle nuorelle tärkeää vain sen tuoman taloudellisen turvan takia. Tämä näkyy myös siinä, että nuoret eivät miellä työttömyyskorvauksilla elämistä yhtä kielteisenä kuin aiemmin. (Ks. Siurala 1994.) Suurin osa työttömistä nuorista ottaisi kuitenkin työtä vastaan, jos sitä heille olisi tarjolla (ks. esim. Saarela 2002). Tämä ei ole sinänsä ihmeellistä, sillä tämänkin tutkimuksen tulokset viittaavat tulojen merkitykseen vapaa-ajan kulutuksen kannalta: mitä enemmän vapaa-aika maksaa, sitä varmemmin työttömät nuoret passivoituvat.

Vaikka sosiaalinen leimautuminen olisikin pienempää kuin vielä muutama vuosikymmen

“Kaukosäädin vai..”

aiemmin ja työ elämän itseisarvona olisi mennyt merkitystään, on työttömällä nuorella silti yhä käytössään ”ylimääräistä” vapaa-aikaa, jolle pitäisi keksiä työn kompensoivaa tekemistä. Työttömyyden alussa voi tuntua helpolta löytää vapaa-ajalle uusia toiminnan muotoja. Pidempään jatkuessaan työttömän ajankäyttö vaihtuu kuitenkin hyödyn tavoittelusta toimeettomaksi joutilaisuudeksi. (Ks. esim. Jahoda 1933; Jahoda 1982; Vähätalo 1998.) Erityisesti nuorille työttömille on kehitetty erilaisia työvoimapolitiisia aktivointitoimenpiteitä, joilla pyritään estämään nuoren passivoituminen ja syrjäytyminen yhteiskunnasta.

Työvoimapolitiisten toimenpiteiden tavoitteena on ennen kaikkea nuorten ammattitaidon kehittäminen ja ylläpitäminen ja sitä kautta syrjäytymisen ehkäiseminen. Niillä on kuitenkin myös laajempi merkitys, kun ajatellaan tämän tutkimuksen tuloksia. Vallitsevassa työolttuurissa on tärkeää, että pystyy hallitsemaan ajankäyttöään. Aktiivinen ja sisällöltään ”hyväksyttävä” ajankäyttö nähdään hyvän ihmisyyden mittarina. Työn puute ei yksinään syrjäytä yhteiskunnasta, ja siksi työttömän tilanne tulisi nähdä laajemmin ajankäytön kannalta. Kuten Kortteinen ja Tuomikoski (1998, 167) toteavat, kysymys on elämisen mielestä ja merkityksestä. Miksi nousta aamulla ylös ellei töihin?

Kirjallisuus

- Bourdieu, Pierre (1999) *Televisiosta*. Helsinki: Otava.
- Ervasti, Heikki (2003) *Työttömyys elämäntilanteena*. Teoksessa Olli Kangas (toim.) *Laman varjo ja nousun huumu*. Helsinki: Edita Prima Oy, 119-152.
- Fryer, David (1986) *Employment Deprivation and Personal Agency During Unemployment*. *Social Behaviour* 1 (1), 3-23.
- Jahoda, Marie & Lazarsfeld, Paul. & Zeisel, Hans (1933) *Marienthal. The Sociography of an Unemployed Community*. (English translation, 1971). Chicago: Aldine.
- Jahoda, Marie (1982) *Employment And Unemployment: a Social-psychological Analysis*. Cambridge: University Press.
- Julkunen, Ilse & Malmberg-Heimonen, Ira (1998) *The Encounter for High Unemployment among Youth – A Nordic Perspective*. Työministeriön työpoliittisia tutkimuksia nro 188. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Julkunen, Ilse (2002) *Being Young and Unemployed. Reactions and Actions in Northern Europe*. Publications of Swedish School of Social Sciences. Nr. 14. Helsinki: University Press.
- Kangas, Olli & Ritakallio, Veli-Matti (2003) *Moniulotteisen köyhyyden trendit 1990-luvulla*. Teoksessa Olli Kangas (toim.): *Laman varjo ja nousun huumu*. Helsinki: Edita Prima Oy, 49-92.
- Kautto, Mikko (2002) *Ikääntyvä väestö*. Teoksessa Anu Kantola & Mikko Kautto (toim.) *Hyvinvoinnin valinnat. Suomen malli 2000-luvulla*. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Kortteinen, Matti & Tuomikoski, Hannu (1998) *Työtön – Tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä*. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Niemelä, Mikko (2005) *Sukulaisten ja ystävien taloudellinen apu – tärkeä osa huono-osaisten toimeentuloa*. *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (4), 417-420.
- Niemi, Iiris & Pääkkönen, Hannu (1992) *Vuotuinen ajankäyttö*. Tilastokeskuksen tutkimuksia 183. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Niemi, Iiris & Pääkkönen, Hannu (2001) *Ajankäytön muutokset 1990-luvulla*. Tilastokeskus, Kulttuuri ja viestintä 2001:6. Helsinki: Hakapaino.
- Norden (2000) *Työvoiman tarjonta Pohjolassa – Kokeuksia, kehitystä ja poliittisia pohdintoja*. Pohjoismaiden ministerineuvoston raportteja 2000:22. Århus: Aka-Print.
- Nuori Suomi ry (2002) *Liikuntatutkimus 2001-2002*. http://www.nuorisuomi.fi/files/ns/liikuntaharrastuksena/lasten_liikunta_0802.pdf.
- Nurmela, Sakari (2003) *Ammattiin valmistuneiden nuorten työelämäasenteet*. <http://www.sakkinet.fi/doc/tyoelamaasennetutkimus2003.pdf>.
- Opetusministeriö (2006) *Opetusministeri Antti Kalliomäki puhe ”Koululaiset liikkeelle”-seminaarissa 25.4.2006*. http://www.minedu.fi/opm/ministerio/organisaatio/kalliomaki_puheet/puheet_2006/250406.html.
- Putnam, Robert D. (2000) *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Pääkkönen, Hannu & Niemi, Iiris (2002) *Suomalainen arki. Ajankäyttö vuosituhaten vaihteessa*. Tilastokeskuksen tutkimuksia. Helsinki: Yliopistopaino.
- Saarela, Pekka (2002) *Nuorisobarometri 2002*. Nuorisosiainneuvottelukunnan julkaisuja 24. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Saarin, Henna (2004) *Varusmiesten etuustutkimus 2003*. Turun yliopiston Sosiaalipoliittikan laitoksen julkaisuja. Turku: Painosalama Oy.
- Siurala, Lasse (1982) *Nuorisotyöttömyyden vaikutuksia*

“Kaukosäädin vai...”

– myytit ja todellisuus. Työvoimapolitiittisia tutkimuksia 1982:31. Helsinki:Valtion painatuskeskus.
 Siurala, Lasse (1994) Vaihtelevia näkemyksiä työttömyyden vaikutuksista nuoriin. Sosiaaliturva 82 (21), 10-15.
 Tilastokeskus: Ajankäyttötutkimus 1987-1988.
 Tilastokeskus (1988) Tilastollinen vuosikirja. Helsinki:Valtion Painatuskeskus.
 Tilastokeskus (1989) Tilastollinen vuosikirja. Helsinki:Valtion Painatuskeskus.
 Tilastokeskus (1990) Tilastollinen vuosikirja. Helsinki:Valtion Painatuskeskus.
 Tilastokeskus (1995) Tilastollinen vuosikirja. Helsinki:Valtion Painatuskeskus.
 Tilastokeskus. Ajankäyttötutkimus 1999-2000.
 Tilastokeskus (2002) Tilastollinen vuosikirja. Helsinki:Valtion Painatuskeskus.
 Tilastokeskus (2005) Statfin-tilastopalvelu. Työvoimatutkimus.

Toivonen, Timo (2004) Polarization in Time Use? Socio-demographic Background of the Increase in Television Watching in Finland. Teoksessa Timo Toivonen & Taru Virtanen (toim.) Ajasta paikkaan: taloussosiologisia tulokintoja. Turun Kauppakorkeakoulun julkaisu: Sarja keskusteluja ja raportteja 3:2004. Raisio: Paino-Raisio Oy, 169-186.

Vähätalo, Kari (1983) Työtön ja yhteiskunta. Helsingin yliopiston Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia. Helsinki.

Vähätalo, Kari (1998) Työttömyys ja suomalainen yhteiskunta. Tampere: Tammer-Paino.

Wilska, Terhi-Anna (2003) Nuorten kulutus ja taloudellinen asema 1966-2001. Teoksessa Veli-Matti Ritakallio (toim.): Riskit, instituutiot ja tuotokset. Turku: Painosalama Oy.

Liietaulukko I. Tutkimuksessa käytettyjen rajattujen, vuosien 1987-1988 ja 1999-2000 ajankäyttöaineistojen rakenne.

	1987-1988 / % (n)	1999-2000 / % (n)
Koko aineisto	100 (1 766)	100 (907)
Miehet	46 (819)	45 (412)
Naiset	54 (947)	55 (495)
Työttömät	6 (100)	7 (64)
Työlliset	56 (1 000)	39 (353)
Opiskelijat	38 (666)	54 (489)
Kotona vanhempiensa luona asuvat	58 (1 028)	41 (371)
Ei kotona asuvat	42 (738)	59 (534)
Peruskoulu	62 (1088)	54 (487)
Lukio	38 (676)	46 (420)
Tulot	ka = 5 601 med. = 4 645	ka = 7 669 med. = 5 824
Työttömien osa-aineisto	100 (100)	100 (65)
Miehet	56 (56)	45 (29)
Naiset	44 (44)	55 (36)
Kotona vanhempiensa luona asuvat	76(76)	35 (22)
Ei kotona asuvat	24 (24)	65 (43)
Peruskoulu	69 (76)	67 (43)
Lukio	31 (24)	33 (21)
Tulot	ka = 4 731 med. = 4 090	ka = 4 506 med. = 3 818
Alle puoli vuotta työttömänä olleet	66 (54)	61 (28)
Puoli vuotta tai kauemmin työttömänä olleet	34 (28)	39 (18)

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttötutkimus